

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 08.10.2008, sp. zn. 29 Odo 1324/2006, ECLI:CZ:NS:2008:29.ODO.1324.2006.1

Číslo: 74/2009

Právní věta: Postoupí-li zástavní věřitel pohledávku zajištěnou zástavním právem zástavnímu dlužníku, zanikne zástavní právo splnutím (§ 584 obč. zák.); to platí i tehdy, stane-li se tak v průběhu konkursu vedeného na majetek osobního dlužníka.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 08.10.2008

Spisová značka: 29 Odo 1324/2006

Číslo rozhodnutí: 74

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Konkurs, Zástavní právo

Předpisy: § 19 odst. 2 předpisu č. 328/1991Sb. ve znění do 31.12.2007

§ 27 odst. 5 předpisu č. 328/1991Sb. ve znění do 31.12.2007

§ 28 odst. 5 předpisu č. 328/1991Sb. ve znění do 31.12.2007

§ 524 odst. 5 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 584 odst. 5 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 4. 9. 2003 K r a j s k ý s o u d v Ostravě zamítl žalobu, kterou se žalobkyně L. E., a. s., domáhala vůči žalovanému správci konkursní podstaty úpadkyně Č. D. S., s. r. o.) vyloučení celkem osmi nemovitostí (průmyslového objektu a sedmi pozemků) označených ve výroku, ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadkyně (bod I. výroku) a rozhodl o nákladech řízení (bod II. výroku).

Soud dospěl po provedeném dokazování k závěru, že pro soupis nemovitostí do konkursní podstaty úpadkyně z titulu zástavního práva zajišťujícího pohledávky vůči úpadkyni (postupem dle § 27 odst. 5 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání – dále též jen „ZKV“) není významné, že se žalobkyně (zástavní dlužnice) stala „vlastnicí“ zajištěné pohledávky. Podle soudu není rozhodné, kdo je „vlastníkem“ pohledávky vůči úpadkyni zajištěné zástavním právem na nemovitostech žalobkyně, nýbrž to, zda zástavní právo existovalo ke dni prohlášení konkursu na majetek úpadkyně.

K odvolání žalobkyně i žalovaného (jehož odvolání směřovalo jen proti výroku o nákladech řízení) V r c h n í s o u d v Olomouci rozsudkem ze dne 13. 3. 2006 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o věci samé (první výrok), změnil jej ve výroku o nákladech řízení (druhý výrok) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (třetí výrok).

Odvolací soud se rovněž zabýval otázkou zániku zástavního práva podle ustanovení § 584 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, tím, že se žalobce (v intencích § 524 odst. 2 obč. zák.) stal sám věřitelem zajištěné pohledávky.

Uvedl, že jsou mu známy názory právní nauky i rozhodnutí soudu, podle kterých se zánik práv a povinností splynutím uplatní i u práv věcných, tedy i u zástavního práva. Vzhledem k možnosti zániku zástavního práva jednostranným právním úkonem zástavního věřitele nebo na základě dohody se zástavcem je podle odvolacího soudu možné dovodit z ustanovení § 584 obč. zák. zánik zástavního práva, splyne-li v jedné osobě zástavní věřitel a zástavce, i když zajištěná pohledávka nezanikla. Pro posuzovanou věc však (slovy dovětku § 584 obč. zák.) stanoví „jinak“ právě § 27 odst. 5 a § 28 ZKV. Dle odvolacího soudu účinky § 27 odst. 5 ZKV na vztahy mezi věřitelem zajištěné pohledávky a zástavcem vyložil Nejvyšší soud pod bodem XXXV. svého stanoviska uveřejněného pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (jde o stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 1998, [Cpjn 19/98](#) – dále též jen „stanovisko“), tak, že zástavce se své povinnosti nezproští například tím, že by cenu zástavy složil přímo zajištěnému věřiteli. Totéž Nejvyšší soud zopakoval – pokračoval odvolací soud – v rozsudku uveřejněném pod číslem 74/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 74/2001“).

Podle výkladu Nejvyššího soudu tedy § 27 odst. 5 a § 28 ZKV vylučuje zánik zástavního práva přímým plněním zástavce zajištěnému věřiteli. Úprava obsažená v konkursním právu tedy upravuje právní vztahy odchylně od obecné úpravy obsažené v § 170 obč. zák. Nemůže-li zástavce dosáhnout zániku zástavního práva ve smyslu § 170 odst. 1 písm. e) obč. zák. vlastním plněním zajištěnému věřiteli, nemůže vést k zániku zástavního práva ani to, že práva zástavního věřitele a zástavního dlužníka splynula v jedné osobě.

Tuto úvahu podle odvolacího soudu podporují pravidla uspokojování věřitelů s právem na oddělené uspokojení dle § 28 odst. 4 ZKV. Zajištěný konkursní věřitel je v konkursu z titulu zástavního práva uspokojován pouze částečně a na části výnosu ze zástavy se podílí ostatní konkursní věřitelé. Zánik zástavního práva splynutím zástavního věřitele a zástavce by tomuto pravidlu odporoval.

Splynutím zástavního věřitele a vlastníka zástavy tudíž nedošlo k zániku zástavního práva váznoucího na nemovitostech a žalobkyně se – přesto, že se stala věřitelkou zajištěné pohledávky – nezbavila povinnosti plnit podle § 27 odst. 5 ZKV.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, namítajíc, že spočívá na nesprávném právním posouzení věci (tedy, že je dán dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.), a požadujíc, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Zásadní právní význam napadeného rozhodnutí přisuzuje dovolatelka řešení otázky, zda je správce konkursní podstaty oprávněn zapsat do konkursní podstaty úpadce postupem podle § 27 odst. 5 ZKV nemovitost třetí osoby, došlo-li k zániku zástavního práva váznoucího na nemovitosti splynutím osoby zástavního věřitele a zástavce.

V mezích uplatněného dovolacího důvodu pak dovolatelka vytýká odvolacímu soudu nesprávnost závěru, že splynutím zástavního věřitele a vlastníka zástavy nedošlo k zániku zástavního práva váznoucího na nemovitostech.

Podle jejího přesvědčení ustanovení § 584 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, upravuje zánik závazku pro celou oblast soukromého práva, jestliže se určitá osoba stane zároveň subjektem práva i povinnosti, a to bez ohledu na způsob, jakým k tomu došlo.

Přitom poukazuje na praxi katastrálních úřadů, jež vymazávají zástavní práva, splyne-li zástavní věřitel a zástavce, a dovozuje, že není důvod posuzovat zkoumanou věc odlišně.

Ustanovení § 27 odst. 5 ZKV podle dovolatelky užití ustanovení § 584 obč. zák. nevylučuje a odvolací soud se dopustil nepřipustné analogie, konstatoval-li, že posledně označené ustanovení je možné vyloučit jinak než zákonem.

K judikatuře citované odvolacím soudem (R 74/2001) dovolatelka uvádí, že ta se týká zániku pohledávky a na věc tedy nedopadá.

Zástavní právo v dané věci tudíž zaniklo okamžikem, kdy se dovolatelka stala zástavní věřitelkou, k čemuž došlo před rozhodnutím soudu prvního stupně.

N e j v y š š í s o u d rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Se zřetelem k bodům 2. a 3. článku II. zákona č. 59/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Nejvyšší soud dovolání projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 4. 2005.

Zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčním zákonem), byl s účinností od 1. 1. 2008 zrušen zákon o konkursu a vyrovnání (§ 433 bod 1. a § 434), s přihlédnutím k § 432 odst. 1 insolvenčního zákona se však pro konkursní a vyrovnací řízení zahájená před účinností tohoto zákona (a tudíž i pro spory vedené na jejich základě) použijí dosavadní právní předpisy.

Dovolatelka výslovně napadá rozsudek odvolacího soudu ve všech výrocích, tedy i ve druhém a třetím výroku o nákladech řízení. Dovolání v tomto rozsahu ovšem není přípustné (srov. např. usnesení uveřejněné pod číslem 4/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), Nejvyšší soud je proto potud bez dalšího odmítl podle ustanovení § 243b odst. 5 a § 218 písm. c) o. s. ř.

V rozsahu, v němž směřuje proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé, shledává Nejvyšší soud dovolání přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. pro posouzení právních otázek dovoláním otevřených, zčásti Nejvyšším soudem dosud neřešených a v další části vyřešených odvolacím soudem v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu.

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

Pro právní posouzení věci jsou rozhodné především závěry, podle kterých:

1) Vlastníkem nemovitostí je dovolatelka.

2) Zástavní právo k nemovitostem bylo zřízeno na základě zástavní smlouvy ze dne 14. 12. 1994, k zajištění pohledávky A. banky, a. s. v likvidaci (dále též jen „banka“) vůči pozdější úpadkyni ve výši 10 000 000 Kč ze smlouvy o úvěru.

3) Krajský obchodní soud v Ostravě prohlásil konkurs na majetek úpadkyně usnesením ze dne 16. 8. 2000.

4) Banka přihlásila do konkursu vedeného na majetek úpadkyně svou zajištěnou pohledávku ze smlouvy o úvěru a tato pohledávka byla v konkursu zjištěna.

5) Správce konkursní podstaty úpadkyně sepsal nemovitosti po předchozí výzvě ze dne 1. 9. 2001 adresované žalobkyni do konkursní podstaty úpadkyně postupem podle § 27 odst. 5 ZKV.

6) Banka jako postupitelka uzavřela se žalobkyní jako postupnicí dne 10. 10. 2001 smlouvu o postoupení zajištěné pohledávky (dále též jen „postupní smlouva“).

Podle ustanovení § 27 odst. 5 ZKV osoby, jejichž věci, práva nebo pohledávky zajišťují pohledávky (§ 28) vůči úpadci, správce vyzve, aby do 30 dnů vyplatily ve prospěch konkursní podstaty zajištěné pohledávky nebo aby ve stejné lhůtě složily cenu věci, práva nebo pohledávky, jimiž je pohledávka zajištěna. Nevyplatí-li uvedené osoby zajištěnou pohledávku nebo nesloží-li cenu věci, práva nebo pohledávky, zapíše správce věc, právo nebo pohledávku do soupisu podstaty (§ 18). Věci, které zajišťují pohledávky oddělených věřitelů, lze zpeněžit ve veřejné dražbě. Ustanovení tohoto odstavce neplatí, jde-li o ručitele včetně bankovní záruky a zvláštních případů ručení (např. směnečné rukojemství, záruky poskytnuté věřitelem na zajištění celního dluhu).

Dle ustanovení § 28 odst. 4 ZKV oddělení věřitelé se podle tohoto ustanovení uspokojují do výše 70 % výtěžku zpeněžení na ně připadajícího. Neuspokojenou část pohledávky lze uspokojit v rozvrhu, a to ve třídě, do níž pohledávka podle své povahy patří.

V této podobě platila citovaná ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání již v době výzvy podle § 27 odst. 5 ZKV a do 31. 12. 2007 změn nedoznala.

Podle ustanovení § 524 odst. 2 obč. zák. s postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená.

Dle ustanovení § 584 obč. zák., jestliže splyne jakýmkoli způsobem právo s povinností (závazkem) v jedné osobě, zanikne právo i povinnost (závazek), nestanoví-li zákon jinak.

V této podobě platila citovaná ustanovení občanského zákoníku v době uzavření postupní smlouvy a dosud změn rovněž nedoznala.

Nejvyšší soud při úvaze o obsahu zástavních práv v konkursu ve svých rozhodnutích opakovaně uplatňuje metodu, podle které je pro přesné vymezení obsahu práv a povinností dotčených prohlášením konkursu na majetek některého ze subjektů z těchto vztahů oprávněných nebo povinných určující především zjištění, jaká práva či povinnosti by těmto osobám příslušely, kdyby konkursu nebylo.

O tom, že s pohledávkou postoupenou podle ustanovení § 524 a násl. obč. zák. přechází na postupníka ve smyslu ustanovení § 524 odst. 2 obč. zák. i zástavní právo, které ji zajišťuje (jak dále dokládá § 528 odst. 1 obč. zák.), nepochybuje ani právní teorie, ani soudní praxe. V literatuře srov. např. Švestka, J. - Spáčil, J. - Škárová, M. - Humák, M. a kol: Občanský zákoník II. Komentář. 1. vydání, Praha, C. H. Beck 2008, str. 1414 a 1423 nebo Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. 1. vydání. Linde Praha, a. s., Praha 2008, str. 1498 a 1506. V

judikatuře srov. obecně rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 80/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek a výslovně o zástavním právu např. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2008, sp. zn. [21 Cdo 3864/2007](#), jež je veřejnosti k dispozici na webových stránkách Nejvyššího soudu).

Nejvyšší soud nemá rovněž pochybnosti o tom, že obecně platí, že stane-li se zástavní věřitel vlastníkem zástavy, zajištěná pohledávka tím nezaniká, zanikne však (splynutím ve smyslu § 584 obč. zák.) zástavní právo, které ji zajišťovalo (srov. v právní teorii shodně Knapp., V. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek I., 1. vydání, Praha, CODEX 1995, str. 305). Týž závěr platí, stane-li se zástavní dlužník věřitelem ze zajištěné pohledávky (nabude-li zajištěnou pohledávkou postoupením nebo na základě jiné právní skutečnosti). O platnosti tohoto závěru mimo oblast konkursního práva ostatně nepochybuje ani odvolací soud.

Zbývá tudíž prověřit správnost úsudku odvolacího soudu, podle kterého uplatnění závěru formulovaného v předchozím odstavci brání za trvání konkursu ustanovení § 27 odst. 5 a § 28 ZKV.

Nejvyšší soud především poznamenává, že je terminologicky nepřesné užívat při úvahách o zániku zástavního práva splynutím ve smyslu § 584 obč. zák. termín „zástavce“ ve významu „vlastník zástavy“ (jak to činí odvolací soud i dovolatelka). V terminologii zástavního práva se zástavcem rozumí ten, kdo dal věc do zástavy, což ne vždy musí být její vlastník. Ten je naopak vždy zástavním dlužníkem. Právě o postavení zástavního dlužníka jde i v této věci.

S dovolatelkou pak lze souhlasit v tom, že R 74/2001 (ale i odvolacím soudem označený bod XXXV. stanoviska) oporou pro názor odvolacího soudu není. Závěry formulované v R 74/2001 (jež se týkaly výkladu zákona o konkursu a vyrovnání ve znění účinném před 1. 6. 1996) neprolamovaly obecnou úpravu způsobů zániku zástavního práva (upravených tehdy v § 151g obč. zák.). Plyne z nich pouze, že po soupisu zástavy do konkursní podstaty úpadce (osobního dlužníka) mohl zástavní dlužník (vlastník zástavy) přivodit vůči zástavnímu věřiteli zánik zástavního práva uhrazením zajištěné pohledávky nebo složením ceny zastavené věci, jen dělo-li se tak složením příslušné částky do konkursní podstaty úpadce (k rukám správce konkursní podstaty úpadce). Tak tomu bylo proto, že dokud trval důvod soupisu (dokud existovalo zástavní právo i jím zajištěná pohledávka), mohl se zástavní věřitel ze zajištění sepsaného do konkursní podstaty uspokojit (v intencích § 28 ZKV) jen prostřednictvím konkursní podstaty spravované správcem konkursní podstaty.

V rozsudku uveřejněném pod číslem 25/2008 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 25/2008“) naopak Nejvyšší soud vysvětlil, že žádný zákon zástavnímu věřiteli neukládá povinnost zachovat zástavní právo, je-li zástava sepsána do konkursní podstaty osobního dlužníka, jenž není dlužníkem zástavním. Dodal, že takový zákaz či takovou povinnost nelze dovodit ani z účelu předjímaného ustanovením § 28 odst. 4 ZKV (z toho, jak lze po zániku zástavního práva zpeněžením zástavy v konkursu naložit s výtěžkem zpeněžení zástavy). Tyto úvahy se přitom týkaly otázky, zda zástavní věřitel může po sepisu zástavy přivodit zánik zástavního práva (jenž bude následně důvodem vyloučení zástavy ze soupisu majetku konkursní podstaty osobního dlužníka) tím, že se vzdá zástavního práva, a vyústily v odpověď, podle které se zástavní věřitel i po prohlášení konkursu na majetek osobního dlužníka a po soupisu zástavy do konkursní podstaty osobního dlužníka může platně vzdát zástavního práva.

Tyto závěry se obdobně prosadí i při odpovědi na otázku, zda zástavní právo zaniká ve smyslu § 584 obč. zák. splynutím (tím, že se zástavní dlužník stane věřitelem ze zajištěné pohledávky /zástavním věřitelem/) v průběhu konkursu vedeného na majetek osobního dlužníka a po soupisu zástavy do konkursní podstaty osobního dlužníka. Ostatně, kdyby uvedené nemělo platit, nebylo by pro takového „zástavního věřitele a zástavního dlužníka v jedné osobě“ nic snazšího než přivodit stejné účinky tím, že se - v intencích R 25/2008 - takto nabytého zástavního práva vzdá.

V rozsudku uveřejněném pod číslem 9/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek přitom Nejvyšší soud také vysvětlil, že žaloba o vyloučení majetku z konkursní podstaty ve smyslu § 19 odst. 2 ZKV může být úspěšná i v případě, že právní důvod soupisu později odpadl (ke dni rozhodnutí soudu o této žalobě již neexistoval).

Právní posouzení věci odvolacím soudem proto správné není a dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. byl tudíž uplatněn právem. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadený rozsudek zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.).